

## TÜRKİYE'DE ÖZEL AMAÇLI BÖLGE UYGULAMALARI

Doç. Dr. Ahmet Burçin YERELİ<sup>(\*)</sup>

**T**ürkiye' de uygulanmaya baş-  
lanılan yatırımları ve ihracatı  
teşvik politikaları, 1980' li  
yıllarda daha genel bir nitelikte iken,  
1990' lı yıllardan itibaren önce destek  
kalemleri azaltılmaya başlamış; daha  
sonra, 2000' li yıllara doğru belli coğ-  
rafi alanlara ve belli ekonomik sektör-  
lere öncelik veren bir teşvik sistemi  
oluşturulmuştur. Bugün uygulanmak-  
ta olan devlet yardımları sistemi Tür-  
kiye' yi "Kalkınmada Öncelikli Yöre-  
ler", "Normal Yörelere" ve "Gelişmiş  
Yörelere" olarak üçe ayırmaktadır. Bu  
yörelere uygulanacak devlet yardım-  
ları Maliye Bakanlığı ve Hazine Müs-  
teşarlığı tarafından ortaklaşa belirlen-  
mektedir.

Bu uygulamalara paralel olarak  
Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafın-  
dan çeşitli dönemlerde çıkarılan yasa-  
lar ile "Serbest Bölgeler", "Organize

Sanayi Bölgeleri", "Teknoloji Geliştir-  
me Bölgeleri" ve "Endüstri Bölgeleri"  
adı altında bazı coğrafi mekanlara,  
sektörel amaçlı olmak üzere, özel sta-  
tüler tanınmıştır.

Günümüzde yatırımların teşvikine  
yönelik olarak uygulanmakta olan  
mevcut sistemin hukuki dayanağını  
teşkil eden 10/6/2002 tarih ve  
2002/4367 sayılı "Yatırımlarda Devlet  
Yardımları Hakkında"ki bakanlar ku-  
rulu kararında, yatırımlarda devlet  
yardımlarının hangi koşullarda ve ne  
şekilde uygulanacağını esasları belir-  
lenmiştir.

Bu Karar ile, bölgeler arası denge-  
sizlikleri gidermek, istihdam yarat-  
mak ve uluslararası rekabet gücünü  
artırmak için kalkınma planları ve yıl-  
lık programlarda öngörülen hedefler  
ile Avrupa Birliği normları ve ulusla-  
rarası antlaşmalara uygun olarak ta-

sarrufları, katma değeri yüksek, ileri  
ve uygun teknolojileri kullanan yatı-  
rımlara yönlendirmek suretiyle, yatı-  
rımların desteklenmesi amaçlamakta-  
dır.

Söz konusu Karar, bugüne kadar  
alışıla gelmiş olan "Kalkınmada Önce-  
likli Yörelere", "Normal Yörelere" ve  
"Gelişmiş Yörelere" ayırımını muhafa-  
za ederek, "Tanımlar" başlığını taşı-  
yan Madde 2' nin f) fıkrasında "Özel  
Amaçlı Bölgeler" tanımına yer vermiş-  
tir. Buna göre özel amaçlı bölgeler; en-  
düstri bölgeleri, teknoloji geliştirme  
bölgeleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'  
nca belirlenen özel organize sanayi  
bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinden  
oluşan organize küçük sanayi bölgele-  
ri dahil olmak üzere organize sanayi  
bölgeleridir.

Devlet yardımlarından yararlanı-  
labilecek yatırımlar sayılırken, özel  
amaçlı bölgelerdeki yatırımların yöre  
farkı gözetilmeksizin destekleneceği-  
nin altı çizilmiştir. Bu bağlamda,  
2002/4367 sayılı Karar' ın 4. maddesi-  
nin son fıkra hükmüne göre, gelişmiş  
yörelere özel amaçlı bölgelerde ya-  
pılacak yatırımlar, münhasıran geli-  
miş yörede uygulanan kısıtlamalara  
tabi tutulmayacaktır. Hatta, aynı Ka-  
rar' ın 13. maddesine göre ise, özel  
amaçlı bölgelerde yapılacak yatırımlar  
"Özel Önem Taşıyan Sektör Yatırımı"  
olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.

Özel amaçlı bölge denildiği zaman,  
4367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'  
nda sayılanlara ek olarak serbest böl-  
geleri de bu tanıma dahil edebiliriz.  
Serbest bölgeler gümrük hududunun  
dışında sayıldıkları için, söz konusu

Karar' ın yürürlük alanını aşmakta;  
dolayısıyla 2. maddede sayılmamakta-  
dır. Ancak, serbest bölgelerin kuruluş  
amacı, hedefleri ve işleyişi ile organla-  
rı göz önüne alındığında organize sa-  
nayi bölgelerinden, teknoloji geliştiri-  
me bölgelerinden ve endüstri bölgele-  
rinden pek de farklı olmadığı görül-  
mektedir.

Aşağıda, özel amaçlı bölgeler olarak  
kabul edilen bu bölgeler; kuruluş  
amaçları, hedefleri ve işleyişleri ile bu  
bölgelere sağlanan kolaylıklar açısın-  
dan karşılaştırmaya tabi tutulmaktadır.

### 1. Serbest Bölgeler

Türkiye' de serbest bölge uygula-  
malarının bir kanun çerçevesi altında  
toplanmasına yönelik ilk düzenleme  
21/12/1953 tarih ve 6209 sayılı "Ser-  
best Bölge Kanunu" ile yapılmış ol-  
makla birlikte; 6/6/1985 tarih ve 3218  
sayılı "Serbest Bölgeler Kanunu" söz  
konusu 6209 sayılı kanunu yürürlük-  
ten kaldırarak bugünkü sistemin esas-  
larını belirlemiştir.

#### a) Serbest Bölgelerin Amacı

3218 sayılı kanun, Türkiye' de ihra-  
cat için yatırım ve üretimi artırmak,  
yabancı sermaye ve teknoloji girişini  
hızlandırmak, ekonominin girdi ge-  
reksinimini ucuz ve düzenli bir şekil-  
de temin etmek, dış finansman ve tica-  
ret olanaklarından daha fazla yarar-  
lanmak üzere, serbest bölgelerin ku-  
rulması, yer ve sınırlarının tayini, yö-  
netimi, faaliyet konularının belirlen-  
mesi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve  
tesislerin oluşturulması ile ilgili hu-  
susları kapsamaktadır.

(\*) Hacettepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü Öğretim Üyesi.



### b) Serbest Bölgeler İle İlgili Kurumlar ve Yasal Mevzuat

Serbest bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu' nca uygun görülecek her türlü sınai, ticari ve hizmet faaliyeti yapılabilir. Türkiye' de serbest bölgelerin yer ve sınırlarının belirlenmesine; serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulu tarafından izin verilmektedir. Yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler Dış Ticaret Müsteşarlığı, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü' nden ruhsat almak kaydıyla serbest bölgelerde faaliyette bulunabilmektedirler. Serbest bölgede arazinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili bütün izinler ve ruhsatlar, serbest bölgelerin kurulduğu illerdeki Valiliklere bağlı Serbest Bölge Müdürlüğü tarafından verilmekte ve denetlenmektedir. Serbest bölgelerin asayiş hizmetleri İçişleri Bakanlığı polis teşkilatı tarafından yerine getirilmektedir. Serbest bölgelerden elde edilen gelirler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde açılacak özel bir hesaba yatırılır.

Serbest bölge ilan edilen yerlerde gereksinim duyulacak arazi ve tesisler Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir. Serbest bölgelerde tahakkuk ettirilen gelirlerin zamanında tahsil edilememesi halinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Mevzuatı hükümleri uygulanmaktadır.

### c) Serbest Bölgelere Sağlanan Kolaylıklar

Serbest bölgeler gümrük hattı dışı olarak kabul edilmektedir. Bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambyo mükelleflerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz. Türkiye' deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye' nin diğer yerlerine getirildiğinin kambyo mevzuatına göre tevsiki halinde de, gelir ve kurumlar vergilerinden muafır. Serbest bölge işleticileri ve serbest bölgede faaliyet ruhsatı alan ve bölgede belli bir işyeri bulunan gerçek ve tüzel kişiler yatırım ve üretim aşamalarında Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek diğer teşviklerden de yararlanabilirler.

### 2. Organize Sanayi Bölgeleri

Organize sanayi bölgelerinin kuruluş ve işleyişlerini yasal bir çerçevede ele alan ilk düzenleme 15/4/2000 tarih ve 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu' dur. Bu kanun çıkmadan önce, mesleki birlikler bünyesinde kurulup örgütlenen organize sanayi bölgeleri, söz konusu kanun ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde ve bir çatı altında toplanmıştır.

#### a) Organize Sanayi Bölgelerinin Amacı

Organize Sanayi Bölgeleri, sanayinin uygun görülen alanlarda yapılmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmele-

ri ve geliştirilmeleri amacıyla, sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli alt yapı hizmetleriyle ve gereksinime göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve ilgili kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgeleridir.

### b) Organize Sanayi Bölgeleri İle İlgili Kurumlar ve Yasal Mevzuat

Organize sanayi bölgeleri, Yer Seçimi Yönetmeliği' ne göre uygun görülen yerlerde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı' nın onayı ile kurulur. Yer seçiminin kesinleşmesinden sonra organize sanayi bölgesi sınırları dışında kalan alanların planlaması Bayındırlık ve İskan Bakanlığı veya ilgili Belediye tarafından en geç bir yıl içinde yapılır.

Organize sanayi bölgesi olarak belirlenen yerlerde gereksinim duyulacak arazi eğer özel mülkiyete konu ise Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre kamulaştırma yapılabilir. Ancak özel organize sanayi bölgeleri için kamulaştırma yapılmamaktadır. Yer seçiminin hazine veya kamu kurum ve kuruluşlarına ait arazilerden yapılması halinde, bu araziler, talep edilmesi ve başkaca bir sakıncası bulunmaması durumunda, Kamu İhale Kanunu esaslarına göre takdir edilecek bedelleri üzerinden peşin veya taksitle ödenmek üzere pazarlık usulüyle organize sanayi bölgelerine satılabilir.

### c) Organize Sanayi Bölgelerine Sağlanan Kolaylıklar

Organize sanayi bölgesi tüzel kişiliği, kendi yasal dayanağı olan kanunun uygulanması ile ilgili işlemlere ait her türlü vergi, resim ve harçtan muafır. Atık su arıtma tesisi işleten bölgelerden, belediyelerce ayrıca atık su bedeli alınmaz.

Kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla miktarı 3.500.-\$ ve daha aşağıdaki yörelerde bulunan organize sanayi bölgeleri, "4325 sayılı Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" hükümlerinden faydalanırlar.

### 3. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Organize sanayi bölgeleri ile ilgili yasal çerçeve oluşturulduktan sonra, teknolojik yatırımların geliştirilmesini esas alacak şekilde 26/6/2001 tarihinde 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kabul edilmiştir.

#### a) Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Amacı

Bu bölgelerin kurulmasındaki amaç; üniversiteler, araştırma kurum ve kuruluşları ile üretim sektörlerinin işbirliği sağlanarak, ülke sanayinin uluslararası rekabette daha güçlü ve ihracata yönelik bir yapıya kavuşturulması maksadıyla teknolojik bilgi üretmek, üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirmek, ürün kalitesini veya standardını yükseltmek, ve-



rimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, teknoloji yoğun üretim ve girişimciliği desteklemek, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunu sağlamak, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu' nun kararları da dikkate alınarak teknoloji yoğun alanlarda yatırım olanakları yaratmak, araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkanı sağlamak, teknoloji transferine yardımcı olmak ve yüksek/ileri teknoloji sağlayacak yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandıracak teknolojik alt yapıyı sağlamaktır. Teknoloji geliştirme bölgesi olarak belirlenen araziler hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılamazlar.

#### b) Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İle İlgili Kurumlar ve Yasal Mevzuat

Teknoloji geliştirme bölgelerinde ilke başvuru mercii **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı** dır. Bakanlık bünyesinde Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürü başkanlığında, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Başkanlığı, T.O.B.B. temsilcilerinin katılımı ile bir **Değerlendirme Kurulu** oluşturulmuştur. Teknoloji geliştirme bölgeleri, bu kurulun uygun görüşü ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından kurulur.

Bölgelerde ihtiyaç duyulacak araziler **Kamulaştırma Kanunu** hükümlerine göre sağlanabilir.

#### c) Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Sağlanan Kolaylıklar

Teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulması için gerekli arazi temini, alt yapı ve idare binası inşası ile ilgili giderlerin yönetici şirketlerce karşılanamayan kısmı yardım amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesine konulan ödenekle sınırlı olmak üzere karşılanabilmektedir. Ayrıca, yönetici şirket, kanunun uygulanması ile ilgili işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur. Atık su arıtma tesisi işleten bölgelerden, belediyelerce atık su bedeli alınmamaktadır.

Bölgede yer alan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve ar-ge' ye dayalı üretim faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları, faaliyete geçilmesinden itibaren beş yıl süre ile gelir ve kurumlar vergisinden müstesnadır. Bakanlar Kurulu' na, bu süreyi belirli teknolojik alanlar ve ürünler için on yıla kadar çıkarma yetkisi de verilmiştir.

Bölgede çalışan araştırmacı, yazılımcı ve ar-ge personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri, bölgenin kuruluş tarihinden itibaren on yıl süre ile her türlü vergiden istisna tutulmuştur.

Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri tarafından bu bölgelerde ar-ge faaliyetlerinde bulunan kişi, kurum ve kuruluşlara makbuz karşılığı sponsor olarak yapılan bağış ve yardımların toplamı, o yıla ait beyan edilecek gelirin % 5' ine, kalkınmada öncelikli yöreler için % 10' una kadar indirim konusu yapılabilmektedir.

Teknoloji geliştirme bölgelerindeki faaliyetler ile ilgili olarak; Genel Muhasebe Kanunu, Sayıştay Kanunu ve Kamu İhale Kanunu hükümleri uygulanmamaktadır.

#### 4. Endüstri Bölgeleri

Organize sanayi bölgeleri ile ilgili mevzuat tam anlamıyla tekemmül etmeden 9/1/2002 tarih ve 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu ile bazı organize sanayi bölgelerinin endüstri bölgesi haline getirilmesi hüküm altına alınmıştır.

#### a) Endüstri Bölgelerinin Amacı

Endüstri bölgelerinin kapsamı organize sanayi bölgelerinden pek farklı değildir. Endüstri bölgeleri kurulmasından maksat, ülke ekonomisinin gelişmesini ve teknoloji transferini sağlamak, üretim ve istihdamı artırmak için yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye' de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamaktır. Endüstri bölgesi olarak belirlenen araziler hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılamamaktadırlar. Endüstri bölgesinin, organize sanayi bölgesinden tek farkı yönetim örgütüdür. Organize sanayi bölgelerindeki yönetim, sanai faaliyetin bizzat içinde olan müteşebbisler tarafından gerçekleştirilirken; endüstri bölgelerinin yönetimi, bölgenin yer aldığı ilin valisinin başkanlığında, ilgili belediye başkanı ve Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulu' na üye bakanlık ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından yürütülür. Ancak,

organize sanayi bölgelerinden endüstri bölgesi olarak ilan edilenler, mevcut yönetim yapısını muhafaza ederler.

#### b) Endüstri Bölgeleri İle İlgili Kurumlar ve Yasal Mevzuat

Endüstri bölgeleri ile ilgili kurum **Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kuruludur**. Bu kurul, endüstri bölgeleri kurulacak alanları belirlemek ve kanunla verilen diğer görevleri yerine getirmek üzere **Başbakanlık Müsteşarının** başkanlığında; maliye, bayındırlık ve iskan, tarım ve köy işleri, sanayi ve ticaret, enerji ve tabii kaynaklar, kültür ve turizm ile çevre bakanlıklarının müsteşarları; devlet planlama teşkilatı, hazine, dış ticaret ve denizcilik müsteşarları; köy hizmetleri genel müdürü ile T.O.B.B. temsilcisinden oluşmaktadır. Kurulun sekretarya hizmetleri **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı** tarafından yürütülmektedir. Bir yerin endüstri bölgesi ilan edilmesi ancak bakanlar kurulu kararı ile mümkündür.

Endüstri bölgeleri içinde kalan özel mülkiyet konusu arazi ve arsaların yatırım faaliyetlerine tahsisi amacıyla, **Kamulaştırma Kanunu** çerçevesinde kamulaştırma yapılabilir. Endüstri bölgesi ilan edilmiş yerlerde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiler 2872 sayılı **Çevre Kanunu**na göre "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" hazırlayıp **Çevre Bakanlığı**' na sunmakla yükümlüdürler.

#### c) Endüstri Bölgelerine Sağlanan Kolaylıklar

Endüstri bölgelerinde yeni işe başlayan gerçek ve tüzel kişilerin bu böl-



gelerde yapacakları yatırımlara yatırım teşvik kararnamesi çerçevesinde hangi teşviklerin verileceği ve verilecek tüm teşviklerin hangi yatırımlara ne şekilde ve ne ölçüde uygulanacağı hususlarında bakanlar kurulu yetkili kılınmıştır.

Çevre Bakanlığı'na sunulan "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" ile ilgili faaliyetler yer tetkiki kararından muaf tutulmuştur. Çevresel etki değerlendirme raporu olumlu kabul edilen faaliyetler hakkında ilgili kurumlarca başkaca hiçbir işleme gerek kalmaksızın on beş gün içinde gerekli izin, onay ve ruhsatlar verilir. Bütün bu işlemler üç ay içerisinde tamamlanmak zorundadır.

Endüstri bölgelerinin yönetim ve işletilmesinde görev alan komisyon üyelerine, kamu iktisadi teşebbüslerinde yönetim kurulu başkan ve üyelerine ödenen aylık ücret ve diğer ödemeler tutarında ücret ödenir. Bu ödemeler damga vergisi hariç hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulamaz.

Endüstri bölgeleri yönetimi tarafından yapılacak harcamalarda 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu ve Kamu İhale Kanunu hükümleri uygulanmamaktadır.

## SONUÇ

Türkiye'de, I. İzmir İktisat Kongresi'nden bu yana piyasa ekonomisinin geliştirilmesi ve 1950'lerden bu yana da ülkemize yabancı sermaye girişinin artırılmasına yönelik olarak nelerin yapılabileceği tartışılmakta ve bu yönde sürekli yeni bir takım kararlar alınmaktadır. 1984-1989 arası bir kenara

bırakılacak olursa, gerek yabancı sermaye girişi ve gerekse özel yatırımların artırılması açısından başarılı politikaların izlendiğini söylemek güçtür. Hangi yönde karar alınırsa alınsın, istenilen sonuçlar bir türlü elde edilememektedir.

Özel amaçlı bölgeler olarak tanımlanan ve aslında hepsi birbirine benzeyen bu coğrafi mekanlar, mevcut mevzuatı genişletmekten öteye hiçbir anlam taşımamaktadır. Serbest bölgeler dışında, ağırlıklı olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından koordine edilen diğer bölgelerin, kısa dönemde tek bir tanım ve ortak bir mevzuatta toplanması ve kamunun koordinasyonundan ziyade denetimine tabi olması daha rasyonel bir çerçeve oluşturacaktır. Uzun dönemde ise, haksız rekabete yol açan bu tür destek politikalarının ya kaldırılması ya da tüm ülkeye yayılması gerekmektedir.

Bu bölgelerin kurulması aşamasında istenen belgeler ve başvurunun ardından işleyen ağır bürokratik süreç teşvik edici olmaktan ziyade engelleyici bir yapıyı ifade etmektedir. Üretim yapmak isteyen ve bu hedef doğrultusunda bir araya gelen güçleri, bürokrasi ile en baştan yıldırmanın, ülkemizin ekonomik beklentileri ile uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Özellikle endüstri bölgeleri, sınai üretim yapmak isteyenlerden çok, bürokratlara yeni makamlar ihdas etmeye yönelik uygulamalar içermektedir. Üstelik, teknoloji geliştirme bölgeleri ile endüstri bölgelerinin kamu ihale kanunu dışında tutulması, buradaki işleyişin belli kesimlere rant sağlama-

ya yönelik olduğu gibi bir izlenim yaratmaktadır.

Yatırımlardaki devlet yardımları ne kadar artırılırsa artırılсын, yardım kalemleri ne kadar çeşitlendirilirse çeşitlendirilsin sermayeden beklenen verimin alınmamasının ardındaki gerekçeler iyi düşünülmelidir. Bir ülkede sermaye faktörünün önündeki en büyük engel, sermayenin serbest hareketlerinin kısıtlanmasıdır. Sermayeyi diğer üretim faktörlerinden ayıran en önemli özellik onun hareket hızıdır. Yani, mobil olan sermaye faktörünün hareket alanı kısıtlanırsa, o alanda sermayeden üretkenlik beklemek hayal olacaktır. Sermaye, kar realizasyonunun azaldığı bir ortamdan karlılığın yüksek olduğu alanlara doğru çok hızlı hareket edebildiği ölçüde üretkendir.

Bununla birlikte, ülkenin bürokratik yapısının hantallığı ve devletin iç borçlanma yolu ile piyasa faizini sürekli yükselterek üretimden beklenen karlılığın üzerine çıkması sermayenin fiziksel yatırımlara yönelmesini engellemektedir.

Devlet, ülke içinde belli mekanlar oluşturarak bu mekanların ekonomik çekim merkezi olmasını sağlamak ve bu mekanların her biri için ayrı ayrı yasal düzenlemeler yaparak mevzuat karmaşası yaratmak yerine; tüm Türkiye'yi bir bütün olarak kabul ederek sermayenin doğal işleyişinin önündeki engelleri kaldırabildiği ölçüde başarılı olabilecek ve ancak böyle bir ortamda piyasa ekonomisi gelişecek ve yabancı sermayenin ülkemize yönelişi söz konusu olabilecektir.